

Прохоренко Н. І., Рудницька Н. Ю., Формування критичного мислення молодших школярів засобами проблемного навчання на уроках "Я досліджую світ" в початкових класах. Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів на засадах компетентнісного підходу: досвід, реалії, перспективи. Збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (29 листопада 2022 року) / за заг. ред. І.В. Голубовська – Житомир: ФО-П «Н.М.Левковець», 2022. – С 112-115.

Н. І. Прохоренко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Рудницька Н. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування критичного мислення молодших школярів засобами проблемного навчання на уроках "Я досліджую світ" в початкових класах

Реформа освіти "Нова українська школа" визначає роль освітнього закладу – соціалізацію дітей та формування ключових компетентностей. Нова українська школа виділила основні групи компетенцій, якими має володіти молоде покоління. Одна з таких груп передбачає "... розвиток критичного мислення як наскрізного вміння учня НУШ..." [1, с. 15].

Проблема формування критичного мислення є однією з найважливіших. Також можна зазначити, що це і найскладніша проблема. Аналіз психолого-педагогічної, філософської та методичної літератури засвідчив, що кількість праць із цієї проблеми є недостатньою, і в них розглядаються лише деякі сторони мислення.

Критичне мислення досліджували так наукові діячі: С. Рубінштейн, Р. Пол, Ж. Піаже, Дж. Брунер, Л. Виготський, К. Поппер, Е. Глассер, Д. Джонсон, Дж. А. Браус, Д. Вуд, Д. Халперн, Р. Пауль, М. Н. Браун, Дж. Чеффі, Дж. Барелл, Дж. Дьюї, Г. М. Коджаспірова, Ч. Темпл, К. Мередікт, Д. Стіл, С. Волтер.

Мета нашої статті: проаналізувати, як проблемне навчання впливає на формування критичного мислення молодших школярів на уроках "Я досліджую світ".

Розглядаючи критичне мислення як обов'язковий компонент розвитку сучасної людини та синтезуючи численні визначення, можна запропонувати такий варіант: критичне мислення – складний рефлексивний процес мислення, що включає асоціативне сприйняття, синтез, аналіз та оцінювання механізмів функціонування в соціумі та тих, що надходять до людини через засоби масової комунікації. При цьому розвиток критичного мислення – не підсумкова мета навчання, а його постійний компонент. У найзагальнішому розумінні, критичне мислення – це здатність, і люди не народжуються зі здатністю критично мислити. Критичне мислення – здатність, якої потрібно

вчити. Людина, яка критично мислить, здатна відповісти на певні запитання, збираючи важливу інформацію, ефективно сортуючи її, логічно робить висновки з цієї інформації і приходять до важливих і надійних знань про світ [4, с. 86].

Розвиток критичного мислення учнів – одне з важливих завдань, що стоять перед учителем початкової школи, оскільки цей тип мислення формується саме в молодшому шкільному віці. Формуванню та розвитку вмінь критичного мислення та навичок вирішення проблем сприяє організація проблемного стилю навчання, у процесі якого молодші школярі вчаться аналізувати різні проблемні ситуації та приймати оптимальні рішення [3, с. 34].

Сьогодні під проблемним навчанням розуміють таку організацію навчальних занять, яка передбачає створення під керівництвом учителя проблемних ситуацій та активну самостійну діяльність учнів щодо їх розв'язання, унаслідок чого й відбувається творче оволодіння фаховими знаннями, навичками, уміннями та розвиток мисленнєвих здібностей.

Технологія проблемного навчання передбачає організацію під керівництвом учителя самостійної пошукової діяльності учнів із розв'язання навчальних проблем, під час якої в учнів формуються нові знання, вміння та навички, розвиваються здібності, пізнавальна активність, допитливість, ерудиція, творче мислення та інші особистісно значущі якості [2, с. 65].

Проблемна ситуація в навчанні має навчальну цінність тільки тоді, коли пропонуване учневі проблемне завдання відповідає його інтелектуальним можливостям, сприяє пробудженню в учнів бажання вийти з цієї ситуації, зняти виникле протиріччя.

Проблемними завданнями можуть бути навчальні завдання, запитання, практичні завдання тощо. Однак не можна змішувати проблемне завдання і проблемну ситуацію. Проблемне завдання саме по собі не є проблемною ситуацією, воно може викликати проблемну ситуацію лише за певних умов. Одна й та сама проблемна ситуація може бути викликана різними типами завдань. У загальному вигляді технологія проблемного навчання полягає в тому, що перед учнями ставлять проблему, і вони за безпосередньої участі вчителя або самостійно досліджують шляхи та способи її розв'язання:

- будують гіпотезу,
- намічають і обговорюють способи перевірки її істинності,
- аргументують, проводять експерименти, спостереження, аналізують їхні результати, міркують, доводять [1, с. 68].

Як показують спостереження, найбільш значущими прийомами створення проблемних ситуацій на уроках "Я досліджую світ" можуть бути такі:

1) Проблемні ситуації з відсутніми даними.

"Яка корисна копалина використовується для отримання тепла?" (бракує знання про агрегатний стан речовини: рідка (нафта), тверда (кам'яне вугілля), газоподібна (природний газ)).

"Я загадала орган травлення. Який?" (бракує знань про функцію цього органа та його місцезнаходження в організмі).

"Рослина дуже висока. Що це: дерево, кущ чи трава?" (бракує знань про розмір і характер стовбура).

2) Проблемні ситуації, що виникають через суперечність між досягнутим результатом виконаного завдання та відсутністю в учнів теоретичного обґрунтування.

Як приклад можна навести вимірювання учнями пульсу в спокійному стані та після фізичного навантаження. Результатом цього завдання буде факт збільшення кількості ударів за хвилину й відсутність теоретичних знань для обґрунтування цього факту.

3) Проблемні ситуації, що виникають у разі незнання способу розв'язання завдання: "Людина обпеклася. Що їй робити?", "Ви зламали руку. Ваші дії?".

Отже, технологія розвитку критичного мислення є невід'ємною частиною сучасного навчального процесу, побудованого на принципах проблемного навчання. З її допомогою формуються та розвиваються необхідні якості особистості, інтелектуальні здібності, що дозволяють адаптуватися до будь-якої ситуації, працювати з постійно зростаючим інформаційним потоком у різних сферах життєдіяльності.

Список використаної літератури

1. Гільберг Т. Г., Тарнавська С. С., Павич Н. М. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2020. 240 с.
2. Колодій Т. Впровадження технології критичного мислення на уроках в початковій школі. Київ, 2014. 346 с.
3. Тягло А. В., Воропай Г. С. Критичне мислення : проблеми світової освіти 21 століття. Харків : АССА, 2015. 284 с.
4. Скрипченко О. Розумовий розвиток молодших школярів. Київ, 2015. 248 с.